

листів-подяк на виборах у Державну Думу. Цю технологію реалізують, орієнтуючись на списки виборців за відповідними округами. За свідченням І. Черепанової, “жодна інша форма агітації не дає таких результатів” [5, 310].

Отже, до мовних особливостей агітаційних повідомлень сучасного українського політичного дискурсу належать декаларативно-фреймова форма, імператив як пряме спонукання до дії, означено-особові синтаксичні конструкції, особисто-орієнтована адресованість, інформативність та конкретний заклик (часто наприкінці агітаційного тексту). Тема агітаційних процесів сучасного політичного дискурсу є актуальною і потребує подальшого дослідження, оскільки питання влади та лінгвістичного впливу на особистість з кожним новим днем набуває великого значення як для суспільства в цілому, так і для кожної окремої людини.

Список використаних джерел

1. Баранов А.Н. Очерк когнитивной теории метафоры / А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов // Русская политическая метафора : матер. к словарю. – М., 1991. – 191 с.
2. Блакар Р.М. Язык как инструмент социальной власти / Р.М. Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М., 1987. – С. 88-125.
3. Минский М. Фрейм для представления знаний / Минский М. – М. : Энергия, 1979. – 151 с.
4. Паршин П.Б. Теоретические перевороты и методологический мятеж в лингвистике XX века / П.Б. Паршин // Вопросы языкознания. – 1996. – № 2. – С. 19-42.
5. Черепанова И.Ю. Заговор народа: Как создать сильный политический текст / Черепанова И.Ю. – М. : КСП+, 2002. – 464 с.

Анотація. Стаття присвячена мовним особливостям агітаційних повідомлень сучасного українського політичного дискурсу. Розглядається специфіка мовного впливу на особистість, прагматика політичного тексту, фрейм як ситуативний шаблон. Наводяться приклади агітаційних текстів сучасних українських політичних сил з закликами до певних дій. Також робиться акцент на листи до виборців як ефективну форму агітації.

Ключові слова: політичний дискурс, агітаційні тексти, мовний вплив.

Summary. The article is devoted the linguistic features of agitation reports of modern Ukrainian political discourse. The specific of linguistic influence is examined on personality, pragmatist of political text, frame as situation template. Examples of agitation texts of modern Ukrainian political forces are made with appeals to the certain actions. An accent is also done on letters to the electors as an effective form of agitation.

Key words: political discourse, propaganda texts, language influence.

УДК 811.161.2'373.233

Лук'яненко С.С.

СПРОБА ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМАТИЧНИХ МЕЖ ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ

Дослідження лексико-словотвірних інновацій національної мови передусім передбачає глибоке й системне вивчення інноваційних процесів, їх механізмів та наслідків. Однією з передумов такого вивчення є сегментування корпусу новотворів на групи, пов'язані лексичною семантикою (яка, в свою чергу, мотивована об'єктивним зв'язком предметів і явищ довкілля). Цей розподіл є зручним робочим прийомом, пов'язаним із особливостями відображення мовою кожного аспекту пізнавальної діяльності людини.

Наше завдання полягає в окресленні меж групи номенів, що відображають політичні та соціальні аспекти функціонування суспільства із одночасним з'ясуванням властивостей цього об'єднання. Кінцевою метою розвідки є чітке виділення соціально-політичної групи серед інноваційних лексем української мови. Ця проблематика здавна привертала увагу вчених, а особливо у другій половині 20 – на початку 21 ст. внаслідок помітної ролі соціально-політичної складової у житті радянського суспільства, яка, по суті, зросла ще більше після демократизації суспільства та здобуття Україною незалежності.

Назва об'єднання лексики, яке є об'єктом нашої уваги, пов'язана з окремими моментами номінування життя й діяльності людини та суспільства (політична та соціальна площина), з чого можна зробити висновок про середній рівень узагальнення в системі ідеографічних координат. Найпоширенішою назвою для такого об'єднання є тематична група. Услід за Ж. Соколовською тематичну групу (ТГ) розуміємо як таку, що “з однієї сторони виділяється на основі логічного членування широкого поняття, а з іншої сторони, – на підставі того, як це поняття членується, і логікою мови – значеннями слова” [12, 47]. Дослідниця поділяє далі тематичні групи на лексико-семантичні групи (ЛСГ) – “об'єднання значень слів, котрі включають конкретні поняття, що розрізняються ступенем виявлення якості, ознаки, дії” [12, 54]. Погоджуючись концептуально з такою межею координат, зауважимо, що чітка ідеографічна класифікація відповідної лексики, яка залежить від наслідків аналізу значного фактичного матеріалу, не є метою нашого дослідження, та й досягти такої однозначної чіткості бачиться неможливим. Відповідно, залишаємо за собою право подальшого корегування назви об'єднання, яке досліджується (тематична група), враховуючи при цьому наявні суперечки в мовознавстві: так, наприклад, А. Бурячок вважає, що таке об'єднання слід називати соціально-політичною лексикою, яка, в свою чергу, поділяється на *тематичні групи* [1, 26], І. Протченко говорить про *тематичні класи* суспільно-політичної лексики [11, 140]. Дотримуємося погляду, що тематична група об'єднує кілька тематичних підгруп, у складі яких можна виділити лексико-семантичні групи (класи).

Найпоширенішою назвою досліджуваної тематичної групи є “суспільно-політична”, менш поширеними – “соціально-політична”, “політологічна”, “політична”. Зауважимо, що сама по собі назва може і не відображати всієї специфіки тематичної групи, однак вважаємо за потрібне прийняти назву “соціально-політична” як базову, приєднуючись тим самим до думки А. Бурячка, оскільки перший його компонент – “соціальний” – точніше окреслює зміст термінологічного поняття, ніж “суспільний” у словосполученні “суспільно-політичний” [1, 22].

Важливим аспектом проблеми є ставлення до домінуючої концепції розподілу всіх соціально-політичних номенів на соціально-політичну лексику (СПЛ) та соціально-політичну термінологію (СПТ), про що йдеться у роботах А. Бурячка, І. Протченка, Т. Крючкової та ряду інших авторів. При цьому межа між ними є досить умовною, спостерігається масове взаємопроникнення лексем цих об'єднань. Очевидно слід прислухатися до думок про необхідність об'єднання СПЛ та СПТ під спільною назвою на зразок “соціально-політичний словник” [9, 9] або вважати СПЛ широкою назвою, що містить як ядро СПТ, так і всі нетермінологічні лексеми [1, 22]. Одним із аргументів на користь терміна “соціально-політичний словник” є його поширеність у зарубіжному мовознавстві [9, 8]. Зважаючи на факт, що з'ясування меж соціально-політичної термінології, соціально-політичної лексики та їх взаємозв'язків не становить безпосередньо предмета нашого дослідження, назвою тематичної групи обираємо “соціально-політичний словник”, розуміючи під ним усю сукупність лексем (а в нашому ширшому дослідженні, лексико-словотвірних інновацій), що в різних працях мають назву СПЛ та СПТ.

Соціально-політичний словник національної мови, як і будь-яка інша її частина, відокремлюється від інших насамперед через наявність специфічних семантико-понятійних ознак.

Так, Т. Крючкова вважає критерієм віднесення терміна до СПТ “*ідеологізованість*”, під якою розуміє “будь-яке відображення в лексико-семантичних одиницях *ідеологічних поглядів* носіїв мови” [9, 14]. О. Стишов виділяє фактор “*мовної репрезентації ідеологічних концепцій*”, а також *широту* тематичного діапазону та *розмитість меж* [13, 52]. А. Бурячок згадує про зв'язок СПЛ з “*політико-ідеологічним життям* і діяльністю суспільства” [1, 22].

Т. Коготкова вказує на таку особливість СПТ, як вихід багатьох соціально-політичних термінів за межі вузькоспеціального обігу, їх *загальнозрозумілість*, яку дослідниця пояснює самою природою соціальних терміносфер і кваліфікує як їх функціональну ознаку [7, 115-116]. На цю ж рису звертає увагу І. Протченко, а також на *нестабільність* СПТ на відміну від інших терміносфер (с. 125).

В. Туркін аналізує відмінності суспільно-політичного терміна від природничого і вказує на такі специфічні ознаки першого: “*спрямований на реалії соціальної дійсності*; формує поняття в результаті пізнання та освоєння *соціальної дійсності*; встановлює *соціальні зв'язки* понять, суджень та умовиводів; звичайно має *класовий характер*” [14, 65]. В. Коломієць, вивчаючи неологізми післявоєнного періоду, зауважує, що більшість нових слів, пов'язаних зі “*сферою громадського і політичного життя*” є “*виразниками марксистських наукових понять*, які належать різним галузям соціальних наук” [8, 85].

Т. Панько, досліджуючи суспільно-політичну термінологію східнослов'янських мов, зауважує, що в такому термініві “*відображені особливості його соціально-економічного та суспільно-політичного життя* в різні історичні періоди...” [10, 37]. Щодо особливостей СПЛ, то за основні авторка виділяє: *загальнорозповсюдженість*, високий ступінь *термінологічності* та

специфічна *соціально-оціночна конотація*, особливо виділяючи *інтернаціональний характер* суспільно-політичних термінів [10, 108].

А. Капуш, досліджуючи суспільно-політичну лексику німецької мови, відзначає її *дифузність, тематичну дисперсію, широту вживання*, а також “найбільшу залежність від дії *зовнішніх* щодо мовної системи чинників”, значний вплив *соціальних факторів* [6, 3-4].

Усі згадані та інші подібні міркування якоюсь мірою окреслюють специфіку соціально-політичної ТГ, яку можна звести до кількох показових ознак:

- зв’язок з ідеологічними та політичними поглядами носіїв мови;
- репрезентація ідеологічно забарвлених соціальних реалій, пов’язаних з політикою опосередковано;
- дифузність стосовно інших ТГ;
- динамічність, швидку змінність, нестабільність складу;
- інтернаціональний характер;
- значну залежність від дії екстралінгвістичних чинників.

Такі критерії є, в основному, релевантними, але надто загальними, нечіткими, подекуди застарілими, а тому науковці вважають за потрібне виділяти конкретні сфери або частини словника національної мови, які можна віднести до соціально-політичної групи.

Так, зокрема, А. Бурячок до соціально-політичної лексики відносить “ту частину словника, яку складають назви понять із сфери соціально-політичної та світоглядно-філософської й почасти державно-адміністративної, юридичної, військово-воєнної, загальноюридичної” [1, 22]. І. Протченко пише про “назви явищ і понять із сфери суспільно-політичного життя, тобто із галузі політичної, соціально-економічної, світоглядно-філософської” [11, 123]. Т. Крючкова дотримується думки, що СПТ – “це частина термінології суспільних наук, якій властива ідеологізованість”, а до СПЛ дослідниця відносить найбільш вживану частину СПТ і “назви різних державних та інших суспільних організацій та установ, соціальних інститутів та ін., назви соціальних реалій та явищ життя різних країн, а також так звані політичні ідіоми мови масової комунікації” [9, 15-16]. Зауважимо, що політичні ідіоми авторка розуміє як “особливі слова та словосполучення, що функціонують у мові масової комунікації, котрі, з одного боку служать для точного вираження спеціальних понять, позначення різних політичних явищ та подій, ... з іншого боку, мають яскраво виражений емоційний компонент значення”, які “іноді називаються політичними жаргонізмами” [9, 16].

Дослідники межі століть мають таку думку з цього питання: для О. Стишова це “номінації у сфері міжнародних відносин, правової діяльності, реалій внутрішнього політичного життя в Україні та інших державах [13, 52]; а Ю. Зацний вважає, що “неологізми суспільно-політичної сфери концентруються навколо понять, пов’язаних з тенденціями цивілізаційного прогресу, політичними кампаніями, громадськими рухами, соціальною стратифікацією суспільства” [4, 16].

Згадані вище міркування загалом видаються слухними та логічними, у чомусь вони накладаються, перехрещуються, вирізняються. Кожен дослідник робить власні акценти, з якими можна погодитися повністю або частково.

Узагальнюючи сказане та висловлюючи власний погляд на проблему, спробуємо окреслити межі частини словника національної мови, яку можна назвати соціально-політичною. До цієї групи повинні увійти:

- лексеми на позначення реалій державного та політичного життя країни, а також відповідні терміни політології, частково юриспруденції, соціології та філософії;
- лексеми на позначення частини соціальних реалій життя країни, які є вагомими для значної частини суспільства, переважно пов’язаними з політикою, а також терміни соціології, частково юриспруденції, історії, етнографії, економіки;
- лексеми двох згаданих вище аспектів, які стосуються реалій інших країн – за умови їх входження до системи національної мови.

Крім того, усупереч попереднім традиціям в українському мовознавстві вважаємо за необхідне відносити до окреслених груп не тільки номени літературного рівня мови, а й номени інших рівнів національної мови з найрізноманітнішими (хай і найнесподіванішими) стильовими й експресивними відтінками й конотаціями. Остаточне ж визначення меж соціально-політичного словника української мови початку 21 ст. можливе за умови окреслення його тематичних підгруп та лексико-семантичних груп, що буде темою окремої розвідки.

Список використаних джерел

1. Бурячок А.А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східно-слов’янських мов. – К.: Наук думка, 1983. – 248 с.
2. Жовтобрюх М.А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – поч. XX ст.). – К.: Наук. Думка, 1970. – 304 с.

3. Жовтобрюх М.А. Мова української преси (до сер. 90-х рр. XIX ст.). – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 413 с.
4. Зацний Ю.А. Развитие словарного состава английской лексики в 80-е – 90-е годы XX столетия: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Київ. держ. ун-т. – К., 1999. – 32 с.
5. Історія української мови. Лексика і фразеологія / В.О. Винник, В.Й. Горобець, В.Л. Карпова та ін.; Ред. кол.: В.М. Русанівський (відп. ред.). – К.: Наук. думка, 1983. – 744 с.
6. Капуш А.В. Еволюційні процеси в німецькій лексиці суспільно-політичного змісту (на матеріалі періодичних видань кінця 80-х – 90-х років): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Київський державний лінгвістичний університет. – К., 2000. – 15 с.
7. Коготкова Т.С. Из истории формирования общественно-политической терминологии: (По материалам последних десятилетий XIX в.) // Исследования по русской терминологии. – М.: Наука, 1971. – С.114-165.
8. Коломієць В.Т. Развитие лексики слов'янських мов у післявоєнний період. – К.: Наук. думка, 1973. – 304 с.
9. Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии. – М.: Наука, 1989. – 151 с.
10. Панько Т.И. Соотношение интернационального и национального в общественно-политической терминологии восточнославянских языков. – Львов: Изд-во при Львов. гос. ун-те изд. объедин. "Вища шк.", 1984. – 202 с.
11. Протченко И.Ф. Лексика и словообразование русского языка советской эпохи (социолінгвістический аспект). – Изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 1985. – 351 с.
12. Соколовская Ж.П. Проблемы системного описания лексической семантики. – К.: Наук. думка, 1990. – 183 с.
13. Стишов О.А. Українська лексика кінця XX століття: (На матеріалі мови засобів мас. інформації). – 2-ге вид., переробл. – К.: Пугач, 2005. – 388 с.
14. Туркин В.Н. К изучению социальных терминов // Вопросы языкознания. – 1975. – № 2. – С.62-67.

***Анотація.** Завдання дослідження полягає у визначенні тематичних меж та властивостей соціально-політичної лексики української мови з метою чіткого виділення такої серед інноваційних номенів початку 21 ст. Аналізуються наявні концепції щодо назви об'єднання, місця в системі координат ідеографічної класифікації лексики, його специфічних семантико-понятійних ознак, а також конкретних сфер словника національної мови, які можна віднести до соціально-політичної групи.*

***Ключові слова:** соціально-політична лексика, соціально-політична термінологія.*

***Summary.** The research problem consists in the definition of thematic borders and properties of Ukrainian sociopolitical lexicon with the purpose of its precise determination among innovative nomens of the early 21st century. The article analyzed current concepts concerning the name of association, the place in ideographic taxonomy system, its specific semantic and conceptual attributes, and concrete spheres of the national language vocabulary which can be correlated with a sociopolitical group.*

***Key words:** social-politic lexicon, social-politic terminology.*

УДК 821.161.2 Стус 1/7. 08:81' 373.2

Лупол А.В.

ОНИМИ БІБЛІЙНОГО КОЛА У ПОЕЗІЯХ ВАСИЛЯ СТУСА

Певна частина власних назв біблійного походження, зокрема іменування Бога, перебуває, як свідчить їхня частотність у поетичних текстах, у першому колі індивідуального теонімічного фрейму митця [4, 151-153]. Семантико-стилістичний аналіз синонімічних рядів *Бог, Ісус Христос, Матір Божа* у поезіях В.Стуса засвідчує вагомість, якщо не ключовий характер, цих християнських теонімічних назв у поетичному мовленні митця [див.: 2]. Поставивши за мету висвітлити роль біблійної (християнської) онімії у Стусовій поезії, завданням статті зробимо окреслення складу зазначеної групи власних назв та семантичне навантаження найчастотніших з-поміж них.